

Grundlagsutskottet

Justitiekanslerns i statsrådet berättelse för år 2023

INLEDNING

Remiss

Justitiekanslerns i statsrådet berättelse för år 2023 (B 11/2024 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för betänkande. Det har också remitterats till utrikesutskottet, finansutskottet, revisionsutskottet, förvaltningsutskottet, lagutskottet, kommunikationsutskottet, jord- och skogsbruksutskottet, försvarsutskottet, kulturutskottet, social- och hälsovårdsutskottet, ekonomiutskottet, underrättelsetillsynsutskottet, framtidsutskottet, arbetslivs- och jämställdhetsutskottet och miljöutskottet för utlåtande. Tidsfrist: 11.12.2024.

Utlåtande

Utlåtande har lämnats av

- social- och hälsovårdsutskottet ShUU 8/2024 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- justitiekansler Tuomas Pöysti, Justitiekanslersämbetet
- biträdande justitiekansler Mikko Puumalainen, Justitiekanslersämbetet
- kanslichef Tuula Majuri, Justitiekanslersämbetet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Behandling av berättelsen

(1) Enligt 108 § 3 mom. i grundlagen ger justitiekanslern årligen riksdagen och statsrådet en berättelse om sina ämbetsåtgärder och sina iakttagelser om hur lagstiftningen följs. Justitiekanslerns berättelse för 2023 remitterades till grundlagsutskottet i september 2024, och de andra fackutskotten fick lämna utlåtande till grundlagsutskottet senast den 11 december 2024.

(2) Social- och hälsovårdsutskottet har lämnat utlåtande till grundlagsutskottet om justitiekanslerns berättelse. I utlåtandet behandlas bland annat justitiekanslerns roll i tillsynen över att god lagstiftningssed iakttas och beredningsarbetet som hänför sig till lagstiftningen om smittsamma sjukdomar (ShUU 8/2024 rd).

Betänkande GrUB 2/2025 rd

(3) I enlighet med väletablerad praxis har grundlagsutskottet i behandlingen av berättelser från justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman vanligen inte särskilt tagit ställning till de högsta laglighetsövervakarnas enskilda avgöranden eller ställningstaganden (se t.ex. GrUB 2/2024 rd, stycke 3, GrUB 6/2022 rd, stycke 2, GrUB 11/2021 rd, stycke 13, och de betänkanden som det hänvisas till där: GrUB 16/2020 rd, GrUB 5/2018 rd, GrUB 1/2017 rd, GrUB 3/2016 rd och GrUB 8/2015 rd). Utskottet har betonat laglighetskontrollens oberoende och har således inte heller konstitutionellt ansett det vara helt korrekt att riksdagens fackutskott i sina utlåtanden till grundlagsutskottet behandlar enskilda klagomålsavgöranden (GrUB 16/2021 rd, stycke 18).

(4) Grundlagsutskottet inskräper dessutom, precis som tidigare, att utskottets uppgifter läggs fast i 74 § i grundlagen och andra grundlagsbestämmelser och att utskottet inte tar upp enskilda medborgares skrivelser till utskottet, exempelvis om laglighetsövervakarnas klagomålsavgöranden, till behandling (PeVP 13/2019 vp, § 10, se även PeVP 95/2018 vp, § 14). Enskilda medborgares begäranden om undersökning och omprövning eller klagomål och andra liknande skrivelser till utskottet som gäller justitiekanslerns verksamhet föranleder alltså inga åtgärder i utskottet. Utskottet betonar att det inte är besvärinstans i fråga om justitiekanslerns klagomålsavgöranden (se även GrUB 2/2024 rd, stycke 4, GrUB 6/2022 rd, stycke 3, och GrUB 16/2021 rd, stycke 4).

Berättelsens struktur och innehåll

(5) Justitiekanslerns berättelse har reformerats i fråga om både struktur och innehåll. I samband med reformen har tyngdpunkten för publiceringen av justitiekanslerns avgöranden flyttats till justitiekanslerns webbplats och databasen Finlex, där det är möjligt att effektivt söka avgöranden med hjälp av olika sökvillkor. Grundlagsutskottet anser att reformen är motiverad och berättelsen beskriver väl justitiekanslerns och justitiekanslersämbetets verksamhet.

(6) Berättelsen innehåller en allmän översikt över verksamhetsåret. I översikten granskas också arbetssituationen, det internationella samarbetet samt justitiekanslersämbetets organisation, personal och ekonomi. Dessutom redogörs det i berättelsen för justitiekanslerns övervakning av lagligheten i presidentens och statsrådets ämbetsåtgärder, övervakningen av rättskipningen och laglighetskontrollen av myndigheter och andra som sköter offentliga uppgifter samt justitiekanslersämbetets uppgifter i anslutning till visseblåsarskyddet. I slutet av berättelsen ingår statistiska uppgifter om justitiekanslersämbetets åtgärder och arbetssituation. Berättelsen innehåller också särskilda temaartiklar om centrala iakttagelser och åtgärder i samband med laglighetskontrollen.

(7) Berättelsen innehåller som vanligt inledande ord av justitiekanslern och biträdande justitiekanslern. Justitiekansler Pöysti tar fasta på laglighetskontrollens roll vid samordningen av den nationella säkerheten och rättsstatsprincipen. Pöysti beskriver bland annat hur regeringsmaktens, det vill säga statsrådets och republikens presidents, agerande i skyddet av den nationella säkerheten är föremål för justitiekanslerns laglighetskontroll.

(8) Biträdande justitiekansler Puumalainen behandlar i sitt inlägg den strukturella aspekten av laglighetskontrollen, särskilt efter reformen av uppgiftsfördelningen mellan laglighetsövervakarna. År 2023 var det första hela verksamhetsåret då uppgiftsfördelningen genomfördes enligt den gällande lagstiftningen. Uppgiftsfördelningen har i fråga om vissa kategorier av ärenden minskat

Betänkande GrUB 2/2025 rd

antalet klagomål som justitiekanslern behandlar. Laglighetskontrollen kan i fråga om dessa ärenden snarare inriktas på en bedömning av de strukturella förutsättningar som är relevanta för tillgodoseendet av rättigheterna än på en bedömning av de enskilda ärendena.

Laglighetskontroll rörande lagberedningen

(9) I avsnittet om justitiekanslerns tillsyn över lagligheten i republikens presidents och statsrådets ämbetsåtgärder behandlas den laglighetskontroll som hänför sig till lagberedningen. Justitiekanslern övervakar särskilt att grundlagen och de internationella människorättsförpliktelserna iakttas, att rätten till inflytande tillgodoses, att lagstiftningen är konsekvent och att EU-rätten beaktas på tillbörligt sätt.

(10) Grundlagsutskottet har under den senaste tiden flera gånger (se t.ex. GrUU 46/2024 rd, stycke 6, och de utlåtanden som nämns där) fäst vikt vid anvisningarna om utarbetande av regeringspropositioner. I anvisningarna sägs det att om det råder osäkerhet om ett lagförslags grundlagsenlighet eller förhållande till människorättskonventioner, ska det i avsnittet om propositionens förhållande till grundlagen tas in ett uttryckligt uttalande där det sägs att det är önskvärt att propositionen förs till grundlagsutskottet för behandling. Ett sådant uttalande tas inte in, om inte en bedömning av propositionen i grundlagsutskottet verkligen behövs på grund av något tolkningsproblem. Utskottet har betonat att ett sådant uttalande inte bör tas in i motiveringen i andra oklara fall än de som nämns i anvisningarna.

(11) Justitiekanslern har i samband med laglighetskontroll som gäller lagberedning också lyft fram att när man bedömer behovet av att grundlagsutskottet behandlar saken finns det samtidigt behov att lyfta fram de tolkningsfrågor angående grundlagen som är sådana att ett ställningstagande av utskottet skulle behövas med beaktande av tidigare tolkningspraxis (GrUB 2/2024 rd, stycke 8). Grundlagsutskottet erfar att denna omständighet har uppmärksammats särskilt under det år som berättelsen gäller och även efter det, vilket utskottet anser vara motiverat.

(12) I justitiekanslerns berättelse behandlas frågan om fel i de svenskspråkiga lagförslagen. Det hade kommit till justitiekanslerns kännedom att det både i regeringspropositioner och i ikraftträd-
da lagar förekom skillnader mellan den finskspråkiga och den svenskspråkiga lagtexten. Justitiekanslern bad sex ministerier lämna in en utredning om de fel och brister som hade uppdragats i de svenskspråkiga versionerna av lagarna.

(13) Utifrån utredningen framgick det att det åtminstone på vissa punkter förekom avsevärda brister i överensstämmelsen mellan lagförslagen på finska och svenska. Det verkade till många delar vara fråga om strukturella problem, som det uppenbarligen är omöjligt för en enskild föredragande att påverka. Justitiekanslern uppmärksammade allvarligt statsrådet och ministerierna på den grundlagsenliga skyldigheten att se till att de finskspråkiga och svenskspråkiga lagförslag som överlämnas till riksdagen stämmer överens med varandra och att förutsättningarna för detta tryggas i samband med ministeriernas lagberedning.

(14) Grundlagsutskottet betonar vikten av att språklagen och även självstyrelselagen för Åland iakttas i lagberedningen. Utskottet fäster också uppmärksamhet vid betydelsen av tillräckliga och ändamålsenliga översättningstjänster.

Betänkande GrUB 2/2025 rd

Om antalet ärenden som gäller laglighetskontroll

(15) I anslutning till laglighetskontrollen av myndigheter och andra som sköter offentliga uppgifter lämnades det in 1 668 klagomål 2023. Av dessa ledde 1 268 klagomål till en noggrannare laglighetsbedömning. Under verksamhetsåret inleddes 24 ärenden på eget initiativ och utfördes 15 laglighetskontrollbesök.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner ett ställningstagande med anledning av berättelse B 11/2024 rd.

Utskottets förslag till ställningstagande

Riksdagen har ingenting att anmärka med anledning av berättelsen.

Helsingfors 14.3.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
vice ordförande Vilhelm Junnila saf
medlem Teemu Keskinen saf
medlem Johannes Koskinen sd
medlem Jarmo Lindberg saml
medlem Mira Nieminen saf
medlem Johanna Ojala-Niemelä sd
medlem Karoliina Partanen saml
medlem Onni Rostila saf
medlem Ville Skinnari sd
medlem Johannes Yrttiaho vänst
ersättare Henrik Vuornos saml.

Sekreterare var

utskottsråd Liisa Vanhala.